

Inuusuttut akornanni atugarissaarneq pillugu allakkiaq

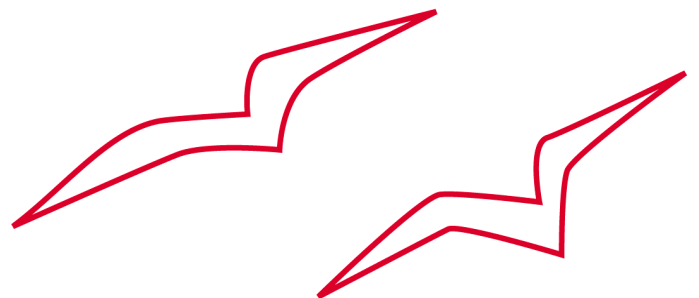
MIPI - Meeqqat Inuusuttullu
Pillugit Ilisimasaqarfik
Paarisa - Innuttaasuni Peqqis-
suunissamik Immikkoortortaq
Statens Institut for Folkesundhed

Inger Dahl-Petersen
Cecilia Petrine Pedersen
Peter Bjerregaard

Meeqqat Inuusuttullu Pillugit Ilisimasaqarfik

Videnscenter om Børn og Unge | Documentation Centre on Children and Youth

Imarisai

Qupp.

Inuusuttut akornanni atugarissaarneq pillugu allakkiaq	2
Misissuinerup immikkoortua 1:	
Inuusuttut atugarissaartut atugarissaannginnerusullu imminnut sanilliunnerat	2
Paasissutissanik misissueqqissaarneq	3
Inuusuttut atugarissaartut ilisarnaataat	4
Inooqataanermi inissisimaneq	6
Peroriartornermi atukkat	6
Inoqatinut attaveqarneq	8
Inooriaatsimut tunngasut	9
Atuarneq sunngiffillu	10
Misigisat artorsaatissiisut	11
Peqqissuseq eqqarsartaatsikkullu qanoq issuseq	12
Pissutsit allanngorartut ataatsimut kattullugit misissueqqissaarneq	14
Misissuinerup immikkoortua 2:	
Meeqqat inuunermi ajunnginnerusumik atugassaqtartitaanissaat anguneqassappat taava qanoq iliortoqartariaqarpa? Inuusuttut namminneq isiginninnerannik misissueqqissaarneq	16
Misissuinermi periaaseq	16
Isumaliutit pingaarnerit	16
Naluara	17
Angajoqqaat atornerluisut ikiorneqarnissaat	17
Ilaqutariittut inuuneq pingaartinneqarpoq	17
Inuiaqatigiit suliassaat	18
Meeqqat inersimasullu akornanni ammasuuneq oqaloqatigiinnerlu	19
Sunngiffimmi naapiffissaqarnissaq	20
Atuartuuneq sunngiffimmilu periarfissat	20
Siunissaq	20
Eqikkaaneq	21

Allakkiaq saqqummersinneqarpoq MIPI – Meeqqat Inuusuttullu Pillugit Iisimasaqarfiup, Paarisap – Peqqinnissamut Pisortaqarfik/Namminersornerullutik Oqartussat aammalu Statens Institut for Folkesundhed-ip suleqatigiinnerannik.

Inuusuttut akornanni atugarissaarneq pillugu allakkiaq

2004-2005-imi Statens Institut for Folkesundhed-ip Paarisallu Kalaallit Nunaanni illoqarfinni arfineq-marlunni meeqqat atuartut atugaat pillugit misissuipput. Misissuinerup inerneru pin-gaernerit Tine Curtis-ip allallu nalunaarusaanni "Kalaallit Nunaanni 2004-2005-imi inuusuttut atugaat"-ni – Namminersornerullutik Oqartussat saqqummersittagaanni INUSSUK-mi 2006:2-mi - saqqummersinneqarput. Tamatuma kingorna paasisutissanik katersanik sukumiinerusumik misissueqqissaarnissaq MIPI – Meeqqat Inuusuttullu Pillugit Ilisimasaqarfiup noqqaassutigaa, uani imminortarnermut tunngatillugu pissusilersortarneq immikkut soqutiginarinnearluni aammalu inuusuttut atugarissaartut sunik ilisarnaateqarnerisut kiisalu meeqqat atugarissaarne-rulernissaat angussagaanni qanoq pisoqartariaqarnerisut. Allakkiami uani inuusuttut atugaris-saartut aamma Kalaallit Nunaanni meeqqanut inuuneq atugarissaarfiusoq inuusuttut qanoq takorloorneraat sammineqarpoq. 9. klassemiit 11. klassimut atuartut 15-iniit 17-inut ukiullit kiisalu ataasiakkaat 18-inik ukiullit 508-it misissuineru peqataapput.

Misissuinerup ilaa 1. Inuusuttut atugarissaartut atugarissaannginnerusullu imminnut sanilliunnerat

Inuusuttut atugarissaannginnerusut manna tikillugu sammineqarnerusimapput, pinaveersaar-titsinissarli eqqarsaatigalugu soqutiginarpoq inuusuttut atugarissaartut suna ilisarnaatigineeraat paasisimasaqarfiginerulissallugu. Allakkiami uani aallarniutigineqarpoq inuusuttut atugarissaar-tut qanoq ilisarnaateqarnerisa misissoqqissaarneqarnerat. Inuk atugarissaartuq imatut nas-suiaateqartinneqarpoq, inuk sapaatip akunnerini kingullerni sisamani inuunermi atukkaminik iluarisimaarinnilluni kajumissuseqarluarni nukissaqarluarlunilu misigisimasoq. Taamaattumik inuusuttut atugarissaartut paasiniarneranni apeqqutit ataani allassimasut marluk apeqqutigi-neqarput: *"Sapaatip akunnerini sisamani kingullerni qanoq siviisutigisumi inuummarissimavit?"* aamma *"Sapaatip akunnerini sisamani kingullerni qanoq siviisutigisumi nukissaqarluarsimavit?"* Apersuineru peqataasut "piffissaq tamaat" imaluunniit " piffissap ilarujussua" apeqqutinut taakkununga marlunnut akisimasut, inuusuttut atugarissaartut immikkoortinneqarput. Apersuineru peqataasut akissutissat sinneri atorlugit allatut akisimasut atugarissaanngin-nerusutut nalilerneqarput. Taava imaappoq apersuineru peqataasut akissutillit ukuninnga "qaqutiginnaq" aamma "taamatut misigisimangisaannarpunga" imaluunniit akisimasut "piffissaq tamaat" imaluunniit "piffissap annertunersaani" ataasiinnarmik apeqqutini marlunni apeqqutigineqartuni akisimasut tassaapput inuusuttut annikinnerusumik atugarissaartut. Misissueqqissaarneru aallaavigineqarput inooqataanikkut, peqqissutsikkut inuunermilu pissusil-ersuutinut allanngorartunut inuunermi atukkanut imminnut qanoq ataqatigiinnerat eqqoriarneqarmat.

Pissutsit allanngorartut, uani pissutsinut allanut ataqtigiinngitsutut taaneqartut sammisanut arfineq-marlunnet immikkoortinneqarsinnaasut ukuupput:

Inooqataanermi inissisimaneq.	➤ Sumit kingoqqisuuneq; qassinik ukioqarneq; angajoqqaat ilinniagaat.
Peroriartornermi atukkat	➤ Qulinik ukioqarluni sumi nunaqarneq; Ineqarnikkut atugarisat (angajoqqaap aappaa imal. tamaasa najugaqatiginnerat); Angajoqqaallu isumaqatigiinnginnerit; Ilaqutariinni imigassamik ajornartorsiuteqarneq.
Inoqatinut attuumassuteqarneq	➤ Maannakkut peeraqarneq; Kissaatiginngisamik kisimiittarneq kisimiikkusunngikkaluarluni; Ikinngutit qanigisat qassiuneri; Sunngiffimmi atuaqatinut/ikinngutitut ilaasarneq; Ajornartorsiutit pillugit oqaloqatissaqartarneq (angajoqqaat, peeraq, ikinnugutit); Atuaqatinut attaveqarneq.
Inooriaatsimut tunngasut	➤ Imigassamik atuineq; Aalakoornit amerlassusaat; Timigissartarneq.
Atuarneq sunngiffillu	➤ Atuarfimmi malinnaalluarneq; Atuarnermik nuannarinninneq; Silamiittarneq; Sunngiffimmi sammisartakkat; Pinngortitamukartarneq.
Misigisat artorsaatissiisut	➤ Kammalaatit/peeqqap/ikinngutigilluakkat akornanni imminortoqarsimaneq; Persuttarneqarsimaneq; Peerarlu qimassimaneq; Angajoqqaat najugaqatigiikkunnaarsimaneq; Atuarfimmi ajornartorsiuteqarneq; Imminornissamik eqqarsarneq; Imminorialuarneq.
Peqqissuseq eqqarsartaatsikkullu peqqissuseq	➤ Peqqissutsip namineq nalilenera; Isummakkut nanertisimanermik misigisimaneq; Timimik paasinninneq.

Paasissutissanik misissueqqissaarneq

Paasissutissat nukappiaqqaneersut nivarsiaqqaneersullu immikkoortillugit misissoqqissaarneqarput. Taakku ilagaat krydstabel-it arlallit qulaani taaneqareersut allanngorannerit imminnut attuumassuteqanngitsut (uafhængige variable) aammalu atugarissaarnermut tunngasut. Aperiuermi peqataasut immikkoortinneqarsimapput ima: inuusuttut atugarissaartut (N=244) aamma inuusuttut atugarissaannginnerusut (N=242).

Paasissutissat aallaqqaammut krydstabulering-it atorlugit qulaani taaneqartunit allanngorartut (variabel) misissoqqissaarneqarput aammalu naatsorsueqqissaarinermi malunnaatillit eqqortuunerannik Pearson's χ^2 -test atorlugu misissorneqarlutik.

χ^2 -test-ip misissussavai, allanngorartunik (variabel) taaneqartut akornanni ataqtigiittoqarner-soq imaluunniit taamaannginner-soq, taamaammat allaaserisami nalunaarutigineqarpat assigiinngissutsit inuusuttuni eqimattat marluk akornanni, tamanna isumaqarpoq, kisitsisinik misissuinerup ersersissimagaa, eqimattat taakku akornanni assigiinngissut nalaatsornerinnaanngitsumik tunngaveqartoq.

Krydstabellit tunngavigalugit allanngorarnerit (variable) aalajangersimasut toqqarneqarsimapput sammisat ataasiakkaat iluanni "multivariat"-itut akuusut, imminorniartutut ileqqulersorneq pillugu "logistisk regressionsanalyse" atorlugu misissueqqissaarineq "odds ratio" atorlugu sakkortussutsimut uuttuutitut. "Odds ratio" uuttuutaavoq allanngorarnerit (variabel) akornanni ataqatigiinnerup sakkortussusaanut.

"Odds"-ip nassuiarpaa, pisarneq ataaseq qasseriarluni pisarnerisut allamut sanilliullugu. Allanngorarnerit (variabel) imminnut ataqatigiinngivippata taava $OR=1$ -ussaaq. OR 1-mit nikinganera alliartuinnartillugu allanngoraatsit (variabel) akornanni ataqatigiinneq sakkortusiartuinnartarpoq. OR kisitsimmut 1-imut ungasilliartuinnaraanni assigiinngissutsit ataqatigiinnerat sakkortusiartuinnartarpoq.

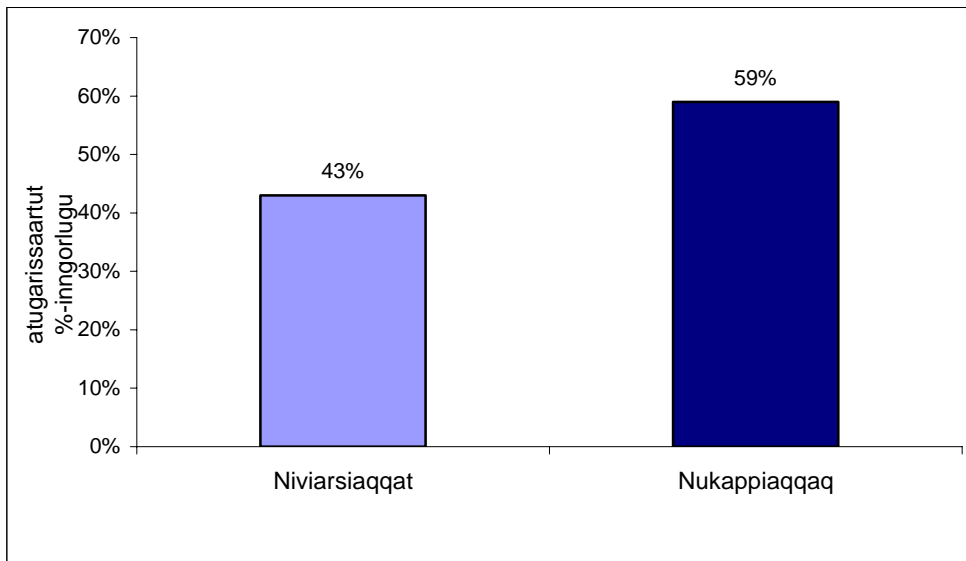
Misissukkap ilaanik misissuinermit, soorlu una taamaattuusoq takutinngilaa kisitsisit atorlugit sukuiaanermi suut pissutaasorineqarsinnaanersut. Ilaatigut takorloorneqarsinnaavoq allanngorarnerit (variabelit) arlaat takussutaasinnaasoq inuusuttut atugarissaarnerannut, - soorlu assersuutigalugu angajoqqaanik ajornartorsiuteqarneq. Ilaatigulli ajornakusoorpoq allanngorarnerit (variabelit) attaveqanngitsut (soorlu nammeneq peqqissutsip pitsaasutut nalilerneqarnera) atugarissaarnermut peqqutaanersut, atugarissaarnerluunniit peqqutaanersut allanngorarnerit (variabelit) imminnut attaveqanngitsut peqqutaanersut imaluunniit allanngorarnerit (variabelit) imminnut ataqatigiinngitsut aamma atugarissaarneq ataatsimoornersut.

Misissueqqissaarnerni inuusuttut imminornissamik eqqarsaateqarsimallutik imaluunniit imminoriaraluarsimallutik nalunaaruteqartut ilanngunneqarput, tassami inuusuttorpaaluit atugarissaaraluartut imminornissamik eqqarsaateqartarsimammata imaluunniit imminoriaraluarsimallutik. Taamaattoqarneranut nassuiaataasinnaavoq inuusuttut ilaat atugarissaaraluarlutik imminornissamik eqqarsartarsimasut imaluunniit imminoriaraluarsimasut piffissami qaangiuttumi ungasinnerusumi taama pisoqarsimasinnaanera, sapaatilli akunnerini kingullerni sisamani nukissaqartutut ilorrisimaartutullu misigisimasimallutik.

Inuusuttut atugarissaartut ilisarnaataat

Misissuinermit saqqummerpoq kalaallit inuusuttut amerlanersaat inuummarinnerarlutillu nukissaqarluarnerartuusut inuusuttoqatigiillu taakku atugarissaartutut isigineqarsinnaallutik.

Assiliartami 1-imi takutinneqarpoq Kalaallit Nunaanni niviarsiaqqanit nukappiaqqanillu qassit atugarissaartuunersut. Inuusuttunit taakkunanga 244-it, tassa (apersorneqartunit tamanit 486-iusunit) inuusuttut affaat inuusuttut atugarissaartutut inissinneqarsinnaapput, nukappiaqqat 129-t (59 %) niviarsiaqqallu 115-it (43 %).

Assiliartaq 1: *Inuusuttut atugarissaartut amerlassusaat (%)*.

Atugarissaartut aammalu allanngorannerit (variabel) imminnut ataqtigiinngitsut toqqarneqar-simasut attaveqarnerat tabelini ataaniittuni takutinneqarput.

Inooqataanermi inissisimaneq, ass. sumi najugaqarneq, suaassuseq, ilinniagaqarneq, inuussutissarsiorneq, isertitat il.il.

Inuusuttut qassinik ukioqarnerat sumillu kingoqqisuunerat qanoq inuuneqarnerannut atassuteqarsorineqanngilaq. Angajoqqaat ilinniagaqassusaannut aammalu inuunermi atukkanut tunngatillugu niviarsiaqqat inuunermi atugaannut anaanaasup ilinniarsimassusia atassuteqartutut isikkoqarpoq, kisiannili ataataasup ilinniagaqassusianut atuunnani ($P < 0,022$). Taamaaqataanik ittoqarnera nukappiaqqani takussutissaqanngilaq.

Peroriartornermi atukkat

Tabel 1-imi 2-milu pissutsit peroriartornermi atukkatut qinerneqarsimaput. P-værdi-t $< 0,05$ takutippaat kisitsisitigut malunnaatilimmik inuusuttut atugarissaartut atugarissaannginnerusullu akornanni assigiinngissuteqartoq. N-ip takutippaa amerlassutsit.

Tabel 1: *Nukappiaqqat peroriartornerminni atugaat. Nukappiaqqat amerlassusaat %-inngorlugu atugarissaartut aamma atugarissaannginnerusut peroriartornerminni atugaat.*

	Atugarissaarneq (n=129)	Atugarissaannginneruneg (n=90)	P-værdi
Angajoqqaallu arlalinnik isumaqatigiinngissuteqarneq	25,6	28,9	0,587
Ilaqutariinni imigassamik ajornartorsiuteqarneq	48,4	65,9	0,011

Tabel 2: *Niviarsiaqqat peroriartornerminni atugaat. Niviarsiaqqat amerlassusaat %-inngorlugu atugarissaartut aamma atugarissaannginnerusut peroriartornerminni atugaat.*

	Atugarissaarneq (n=115)	Atugarissaannginneruneg (n=152)	P-værdi
Angajoqqaallu arlalinnik isumaqitigiinngissuteqarneq	20,9	42,8	0,000
Ilaqutariinni imigassamik ajornartorsiuteqarneq	66,1	69,7	0,526

Nukappiaqqanut tunngatillugu ilaqutariinni imigassamik ajornartorsiuteqartoqarnera qanorlu inuuneqarneq imminnut atassuteqarsungapput. Nukappiaqqat affangajai atugarissaartut ilaqutariinni imigassamik ajornartorsiuteqarneq misigaat (48%), nukappiaqqallu 66 %-ii atugarissaannginnerusut ajornartorsiutit assiginik misigisaqarput. Niviarsiaqqat akornanni ilaqutariinni imigassamik ajornartorsiuteqartoqarneranik misigisalinni niviarsiaqqat atugarissaartut atugarissaannginnerusullu ajornartorsiut annertuumik misigaat, arlai 66%-iullutik arlaalu 70%-iullutik, niviarsiaqqallu assigiinngitsunik misigisaqartut akornanni assigiinngissuteqartoqarnera nassaariuminaappoq. Taassuma paarlattuanik angerlarsimaffimmi isumaqatigiinnginnerit qanorlu inuuneqarneq niviarsiaqqat isaanni imminnut ataqtigiipput. Niviarsiaqqat atugarissaannginnerusut amerlanertigut (43%) angajoqqaatillu isumaqatigiinngissuteqarput tassa niviarsiaqqanit atugarissaartut (21%) amerlanerullutik. Inuusuttuaraq qulinik ukioqarnermi naalaani nunaqarfimmi najugaqarsimangersoq imaluunniit illoqarfimmi najugaqarsimangersoq apeq-

qutaarpasinnigilaq. Angajoqqaat tamaasa imaluunniit angajoqqaap aappaannaa najugaqatigi-
neqarnerisq inuusuttut inuunerannut sunniuteqarnerisq aamma ersinnigilaq.

Inoqatinut attaveqarneq

Tabel 3-mi 4-milu takutinneqarput inuusuttut inoqatiminnut attaveqarnerannut pingaarutillit.

Tabel 3: *Nukappiaqqat inoqatiminnut attaveqarnerat. Nukappiaqqat amerlassusaat %-inngorlugu atugarissaartut aamma atugarissaannginnerusut inoqatiminnut attaveqarnerat.*

	Atugarissaarneq (n=129)	Atugarissaan- nginneruneq (n=90)	P-værdi
Marlunnik amerlanernilluunnii ikinnguteqarneq	96,1	83,1	0,001
Atuaqatillu nuannariinneq	85,3	76,4	0,096
Ajornartorsiutit pillugit atuaqatinik oqaloqateqarnissaq ajornanngilaq	85,0	85,9	0,856
Ajornartorsiutit pillugit angajoqqaanik oqaloqateqarnissaq ajornanngilaq	81,6	80,5	0,854
Kissaatiginngisamik kisimiittutut ilaannikkut imaluunniit akulikitsumik misigisimasarneq	23,0	37,1	0,025
Maannakkut peeraqarneq	31,9	31,3	0,927
Atuaqatit ikinngutillu sapaatip akunneranut ulloq ataasiinnaanngitsoq takusaqartarneq	90,6	83,0	0,094
Ajornartorsiutit pillugit peeqqamik oqaloqateqarnissaq ajornanngilaq	74,0	83,3	0,225

Tabel 4: *Niviarsiaqqat inoqatiminnut attaveqarnerat. Niviarsiaqqat amerlassusaat %-inngorlugu atugarissaartut aamma atugarissaannginnerusut inoqatiminnut attaveqarnerat.*

	Atugarissaarneq (n=115)	Atugarissaan- nginneruneq (n=152)	P-værdi
Marlunnik amerlanernilluunnii ikinnguteqarneq	88,5	86,7	0,658
Atuaqatillu nuannariinneq	77,9	72,0	0,279
Ajornartorsiutit pillugit atuaqatinik oqaloqateqarnissaq ajornanngilaq	93,5	85,5	0,045
Ajornartorsiutit pillugit angajoqqaanik oqaloqateqarnissaq ajornanngilaq	77,4	58,3	0,002
Kissaatiginngisamik kisimiittutut ilaannikkut imaluunniit akulikitsumik misigisimasarneq	33,0	54,4	0,001
Maannakkut peeraqarneq	36,0	41,4	0,385
Atuaqatit ikinngutillu sapaatip akunneranut ulloq ataasiinnaanngitsoq takusaqartarneq	79,6	79,3	0,950
Ajornartorsiutit pillugit peeqqamik oqaloqateqarnissaq ajornanngilaq	87,8	69,0	0,005

Niviarsiaqqat taamatuttaaq nukappiaqqat namminneq kissaatiginngisaminnik kisimiittutut misigisimaneq qanorlu inuuneqarneq imminnut ataqatigiitsipaat. Niviarsiaqqat atugarissaannginnerusut affai sinnerlugit (54%) ilaannikkooriarlutik imaluunniit akulikitsumik misigisarput namminneq kissaatiginngisaminnik kisimiittarlutik paarlattuannilli niviarsiaqqat atugarissaartut pingajorararterutaat (33%) taamatut misigisarput. Nukappiaqqat taamaaqataanik misigisartut atugarissaannginnerusut 37%-iupput atugarissaartullu sisamararterutingajaallutik (23%). Niviarsiaqqanissaq qanoq inuuneqarneq ajornartorsiutillu pillugit angajoqqaanik, peeqqanik kammalaatinillu oqaloqateqarsinnaaneq imminnut ataqatigiitsinneqarput. Niviarsiaqqat atugarissaartut amerlanersaasa (94%) kammalaatiminnik oqaloqateqarnissaq ajornartinngilaat, 77%-it unnerput ajornartorsiutit pillugit angajoqqaaminnik oqaloqateqarnissaq ajornartinngu, niviarsiaqqallu atugarissaartut 88%-iisa peeqqamik oqaloqatiginissaat ajornartinngilaat. Nu-

kappiaqqanut tamanna atuutinngilaq. Nukappiaqqanut tunngatillugu ikinngutit qanigisat amerlassusaat qanoq inuuneqarnermut ataqtigiitsinneqarpassippoq. Nukappiaqqat atugarissaartut amerlanerpaartai (96%) marlunnik imaluunniit taakkunannga amerlanernik qanigisaminnik ikinnguteqarput nukappiaqqanut atugarissaannginnerusunut naleqqiullutik (83%). Inuusuttut kammalaatimik akornanni qanoq pisoqarnera, kammalaatitik ikinngutitillu akulikitsumik takusarneraat, imaluunniit peeraqarnerusut qanoq inuuneqarnerannut atassuteqangaangilaq.

Inooriaatsimut tunngasut

Tabel 5-imi 6-imi takutinneqarput inuusuttut inooriaasiannut tunngassuteqartitat.

Tabel 5: *Nukappiaqqat inooriaasiannut tunngasut. Nukappiaqqat amerlassusaat %-inngorlugu atugarissaartut aamma atugarissaannginnerusut inooriaasaannut tunngasut.*

	Atugarissaarneq (n=129)	Atugarissaannginneruneq (n=90)	P-værdi
Sapaatip akunneranut arlaleriarluni imigassartortarneq	15,7	13,3	0,900
Pingasoriarluni imaluunniit taakkunannga amerlanerusuni aalakoorsimaneq	27,0	33,3	0,370
Sapaatip akunneranut minnerpaamik ataasiarluni timigissartarneq	78,7	60,2	0,003

Tabel 6: *Niviarsiaqqat inooriaasiannut tunngasut. Niviarsiaqqat amerlassusaat %-inngorlugu atugarissaartut aamma atugarissaannginnerusut inooriaasaannut tunngasut.*

	Atugarissaarneq (n=115)	Atugarissaannginneruneq (n=152)	P-værdi
Sapaatip akunneranut arlaleriarluni imigassartortarneq	13,0	17,8	0,062
Pingasoriarluni imaluunniit taakkunannga amerlanerusuni aalakoorsimaneq	11,8	20,7	0,056
Sapaatip akunneranut minnerpaamik ataasiarluni timigissartarneq	54,8	41,7	0,035

Nukappiaqqanut taamatuttaaq niviarsiaqqanut timigissartarneq atugarissaarnerlu imminnut ataqtigiissinneqartut takuneqarsinnaavoq. Nukappiaqqat atugarissaartut amerlanersaat (79%) ullut tamaasa imaluunniit minnerpaamik sapaatip akunneranut ataasiarlutik timigissartarput nukappiaqqanut atugarissaannginnerusunut (79%) naleqqiullutik. Niviarsiaqqat atugarissaartut affai qaangilaarlugit sapaatip akunneranut minnerpaamik ataasiarlutik timertik atorarpaat niviarsiaqqanut atugarissaannginnerusunut 42%-inut naleqqiullutik. Ileqqoralugu pujortartarneq imigassamillu atuisarneq inusuttuni atugarissaartuni inuusuttullu sinnerini assigiinngissuteqanngilaq. Taamaattorli qanoq inuuneqarnera aalakoornertu niviarsiaqqat imminnut ataqtigiitsikkaat malunnarpoq. Niviarsiaqqat atugarissaannginnerusut amerlanerit (21%) pingasoriarnermit qaangerlugu aalakoorsimapput niviarsiaqqanut atugarissaartunut naleqqiullutik (12%).

Atuarneq sunngiffillu

Tabel 7-imi 8-milu takutinneqarput inuusuttut atuarnerannut sunngiffiannullu tunngassuteqar-
tut.

Tabel 7: *Nukappiaqqat atuarnerat sunngiffiallu. Nukappiaqqat amerlassusaat %-inngorlugu atugarissaar-
tut aamma atugarissaannginnerusut atuarnerannut sunngiffiannullu tunngasut.*

	Atugarissaarneq (n=129)	Atugarissaan- nginneruneq (n=90)	P-værdi
Akulikitsumik imaluunniit ilaanneeriarluni aalisariar- tarneq/pinialuttarneq	34,1	29,2	0,447
Akulikitsumik imaluunniit ilaanneeriarluni pin- ngortitamukartarneq	35,7	34,8	0,900
Atuarfimmi ingerlalluarneq	65,1	44,9	0,003
Atuartuunermik nuannarinninneq	80,5	64,0	0,007

Tabel 8: *Niviarsiaqqat atuarnerat sunngiffiallu. Niviarsiaqqat amerlassusaat %-inngorlugu atugarissaartut
aamma atugarissaannginnerusut atuarnerannut sunngiffiannullu tunngasut.*

	Atugarissaarneq (n=115)	Atugarissaan- nginneruneq (n=152)	P-værdi
Akulikitsumik imaluunniit ilaanneeriarluni aalisariar- tarneq/pinialuttarneq	11,5	10,7	0,830
Akulikitsumik imaluunniit ilaanneeriarluni pin- ngortitamukartarneq	40,2	38,3	0,753
Atuarfimmi ingerlalluarneq	66,4	48,0	0,003
Atuartuunermik nuannarinninneq	81,4	72,0	0,077

Atuarnermi piginnaasassatigut killiffik atuarnermillu nuannarinninneq inuusuttut qanoq inuune-
qarnerannut atasutut isikkoqarput. Niviarsiaqqat atugarissaartut 66%-ii nukappiaqqallu atuga-
rissaartut 65%-ii ajunngilluinnartumik imaluunniit ajunngitsumik ingerlapput, taakku akerlian-
nik inuusuttut allat affai ataallugit taamatut ingerlasut. Aammattaaq nukappiaqqat atuarner-
minnik nuannarinninnerat qanoq inuuneqarnerannut atavog. Niviarsiaqqanulli tunngatillugu
taamaassorinaannarpoq. Nukappiaqqat niviarsiaqqallu atugarissaartut sisamani pingajorarteru-
taat (81%) unnerput atuarneq nuannarisorujussuullugu imaluunniit nuannaralugu.

Nukappiaqqat atugarissaartut nukappiaqqanut allanut naleqqiullutik timersoqatigiiffinni timer-
sornerusarput, arpallutik sungiusarnerusarlutik, sikkilernerusarlutik sisoraasersornerusarlutillu.
Niviarsiaqqat atugarissaartut sunngiffimmini atuakkanik atuarnerusarput, tv-kkut isigin-
naannginnerusarlutik videornikinnerullutillu niviarsiaqqanut atugarissaannginnerusunut naleq-
qiullutik. Malunnaateqarluartumik qanoq inuuneqarneq qulaanilu sunngiffimmi sammisartakkat
imminnut ataqatigiipput.

Misigisat artorsaatissiisut

Tabel 9-mi 10-milu takutinneqarput misigisatut artorsaatissiisutut nalilerneqartut inuusuttut misigisimasaat.

Tabel 9: *Nukappiaqqat misigisaat artorsaatissiisut. Nukappiaqqat amerlassusaat %-inngorlugu atugaris-
saartut aamma atugarissaannginnerusut misigisaat artorsaatissiisut.*

	Atugarissaarneq (n=129)	Atugarissaan- nginneruneq (n=90)	P-værdi
Peeraq, kammalaat ikinngutigilluagarluunniit imminor- simavoq	37,2	45,6	0,216
Imminornissamik eqqarsarsimaneq	16,3	25,6	0,109
Imminoriaraluarsimaneq	8,5	14,4	0,168
Persuttagaasimaneq	11,6	7,8	0,351
Atuarfimmi ajornartorsiuteqarneq	11,6	6,7	0,220
Peerarlu qimassimaneq	26,4	21,1	0,373
Angajoqqaat najugaqatigiikkunnaarsimapput	4,7	12,2	0,039

Tabel 10: *Niviarsiaqqat misigisaat artorsaatissiisut. Niviarsiaqqat amerlassusaat %-inngorlugu atugaris-
saartut aamma atugarissaannginnerusut misigisaat artorsaatissiisut.*

	Atugarissaarneq (n=115)	Atugarissaan- nginneruneq (n=152)	P-værdi
Peeraq, kammalaat ikinngutigilluagarluunniit imminor- simavoq	35,7	41,4	0,336
Imminornissamik eqqarsarsimaneq	40,9	59,9	0,002
Imminoriaraluarsimaneq	21,7	42,1	0,000
Persuttagaasimaneq	3,5	17,8	0,000
Atuarfimmi ajornartorsiuteqarneq	2,6	15,8	0,000
Peerarlu qimassimaneq	31,3	42,1	0,071
Angajoqqaat najugaqatigiikkunnaarsimapput	3,5	12,5	0,009

Niviarsiaqqanut taamatuttaaq nukappiaqqanut angajoqqaat najugaqatigiikkunnaarsimanerat qanoq inuuneqarnerannut atavoq. Inuusuttut atugarissaartut amerlagisassaannigitsut angajoqqaat najugaqatigiikkunnaarnerannik misigisaqarsimapput inuusuttunut atugarissaannginnerusunut naleqqiullugit. Inuunerup qanoq issusiata atuarfimmi ajornartorsiuteqarnermut, persuttagaasimanermut imminoriaraluarsimanermut imminornissamillu eqqarsarnermut atassuteqarnera taamaallaat niviarsiaqqat akornanni takusassaavoq. Niviarsiaqqat atugarissaartut atuarfimmi ajornartorsiutikinnerupput aammalu persuttagaanermik annikitsumik misigisaqarsimallutik. Aamma takuneqarsinnaavoq niviarsiaqqat atugarissaartut imminornissamik eqqarsaateqarsimasut imaluunniit imminoriaraluarsimasut niviarsiaqqanut allanut naleqqiullugit ikinnerusut, taamaakkaluartorli nuannersumik inuuneqaraluarlutik taamatut eqqarsartartut malunnartumik amerlaqaat. Tamatumunnga nassuiaataasinnaavoq sapaatip akunnerini kingullerni inuusuttut inuunerat qanoq issimanersoq apeqqutigineqarmat, kisianni piffissaq qaquguugaluartorluunniit imminornissaq eqqarsaatigineqarsimanersoq imaluunniit imminoriaraluartoqarsimanersoq apeqqutigineqarluni. Niviarsiaqqat taamatuttaaq nukappiaqqat atugarissaannginnerusut akornanni amerlanerit peeqqamik, kammalaatimik ikinngutigilluakkamilluunniit imminortumik na-

laataqarsimapput, tassa inuusuttunut atugarissaartunut naleqqiullutik, kisiannili kisitsisitigut malunnaatilimmik taakku assigiinngissuteqanngillat.

Peqqissuseq eqqarsartaatsikkullu qanoq issuseq

Tabel 11-mi 12-milu takutinneqarput inuusuttut peqqissusaannut eqqarsartaatsikkullu qanoq issusaannut tunngatinneqartut.

Tabel 11: *Nukappiaqqat peqqissusaat eqqarsartaatsikkullu qanoq issusaat. Nukappiaqqat amerlassusaannut %-inngorlugu peqqissusaat eqqarsartaatsikkullu qanoq issusaat atugarissaarneq atugarissaannginnerunerlu pillugu.*

	Atugarissaarneq (n=129)	Atugarissaan- nginneruneq (n=90)	P-værdi
Nammineq peqqissuseq pitsaasutut nalilerneqarpoq	79,1	54,4	<0,001
Timi pissusissamisoortutut misigineqarpoq	67,2	60,0	0,122
Isummakkut nanertisimanermik misigisimanermut uuttortaammi angusakinneq (malunnaateqannginnermiit marlunnik malunnaateqarnermut)	53,8	53,6	0,545

Tabel 12: *Niviarsiaqqat peqqissusaat eqqarsartaatsikkullu qanoq issusaat. Niviarsiaqqat amerlassusaannut %-inngorlugu peqqissusaat eqqarsartaatsikkullu qanoq issusaat atugarissaarneq atugarissaannginnerunerlu pillugu.*

	Atugarissaarneq (n=115)	Atugarissaan- nginneruneq (n=152)	P-værdi
Nammineq peqqissuseq pitsaasutut nalilerneqarpoq	67,0	47,4	0,001
Timi pissusissamisoortutut misigineqarpoq	59,1	52,0	0,033
Isummakkut nanertisimanermik misigisimanermut uuttortaammi angusakinneq (malunnaateqannginnermiit marlunnik nalunnaateqarnermut)	45,9	18,0	<0,001

Misissueqqissaarnerit takutippaat qanoq inuuneqarneq inuusuttut peqqissutsiminnik naliliinerannut atassuteqartoq. Nukappiaqqat atugarissaartut 79%-iisa peqqissusertik pitsaasumik imaluunniit pitsaalluinnartumik nalilerpaat, niviarsiaqqalli atugarissaartut 67%-ii taamatulli paasinnillutik. Kisitsisit taakku inuusuttunut atugarissaannginnerusunut naleqqiullugit anner-tunipilussuupput. Taamaallaat niviarsiaqqani takuneqarsinnaavoq inuunermi atugarisat timimillu paasinninneq imminnut ataqatigiittut. Niviarsiaqqat atugarissaartut (59%) atugaris-saannginnerusullu (52%) amerlaqatigiingajattut timertik pissusissamisoortutut isigaat. Ta-manna aamma nukappiaqqanut atuuppoq (67% aamma 60%). Niviarsiaqqat atugarissaartut sisamararterutingajaat (24%) pualavallaangajattutut imaluunniit pualavallaartutut imminnut isigipput, akerlianik niviarsiaqqat atugarissaannginnerusut pingajorarterutaat qaangilaarlugit (36%) taama isumaqarput.

Niviarsiaqqat atugarissaartut ilaat ikitsunnguit isummakkut nanertisimanerup malunnaataanik misigisaqarput niviarsiaqqanut atugarissaannginnerusunut naleqqiulutik. Tamatuma ataqatigiinnera pingaarutilimmik malunnarpoq. Nukappiaqqat atugarissaannginnerusut atugarissaartullu akor-nanni isummakkut nanertisimanerup malunnaatai misigisartakkat assigiinngippallanngillat.

Misissueqqissaannerit tikkuarpaat inuusuttut affangajaat atugarissaartut, tassani nukappiaqqat niviarsiaqqaninngaangiit amerlanerulaarlutik. Inerniliinissaq ajornakusoorpoq qulaani allasimasut najoqqutaralugit pisuussutit ataatsimoorinnaanerannut allanngorannerit (variabelit) immikkoortut atugarissaarnerlu, krydstabel-illi tunuliaqutaapput allanngorarnernik (variabelinik) misissueqqinnissamut, taakku takutitsinikut malunnaatillit atugarissaarnermut attuumassutillit.

Inuusuttut atugarissaartut ataatsimoorutigaat inuusuttunut atugarissaannginnerusunut naleqqiullutik kissaatiginngisaminnik kisimiikkajunnginnerunertik, timigissakulaarnerunertik, aammalu arlallit peqqissusertik ajunngitsutut imaluunniit ajunngilluinnartut nalileramikku. Aammattaaq inuusuttut atugarissaartut amerlanerit atuarfimmi ingerlalluurtuupput ikinnerillu angajoqqaavi najugaqatigiikkunnaarsimallutik. Niviarsiaqqanut tunngatillugu immikkut taasasaavoq, niviarsiaqqat atugarissaartut kammalaatiminnik, peeqqaminnik angajoqqaaminnillu ajornartorsiutit pillugit oqaloqateqarniartarnerat ajornanngitsuummat. Aammattaaq angerlar-simaffimmi isumaqatigiinnginnerit ikinnerit misigisarpaat atuarfimmilu ajornartorsiunnginnerul-lutik. Aammattaaq niviarsiaqqat atugarissaartut imminornissamik eqqarsaateqannginnerusi-mapput, imminoriaraluarneri ikinnerullutik persuttaanernillu misigisakinnerullutik. Niviarsiaq-qanut tunngatillugu aamma takuneqarsinnaavoq timimik paasinninneq qanorlu inuuneqarneq imminnut ataqatigiittut, amerlassusaannullu naleqqiullugu niviarsiaqqat atugarissaannginneru-sut pualavallaalaartutut misigisimasut amerlanerupput. Nukappiaqqat atugarissaartut nukap-piaqqanut atugarissaannginnerusunut naleqqiullutik taakkunanga amerlanerit qanigisaminnik ikinnguteqarmata, atuartuuneq nuannarigamikku ilaqutariinnilu imigassamik ajornartorsiute-qarneq misiginnginnerugamikku.

Pissutsit allangorartut ataatsimut kattullugit misissueqqissaarneq

Kisitsisit toqqammavigalugit misissueqqissaarneq ingerlanneqarpoq pissutsit allanngorarnerat ilanngullugu, taamaaliornikkut qanoq inuuneqarneq pissutsillu allanngorartut arlallit misissue-riaatsimi ataatsikkoortinneqartut akornanni ataqatigiittoqarneraq paasiniarneqarpoq. Tabel-imi ataaniittumi takutinneqarput pissutsit allanngorartut sorliit misissueqqissaarnermi toqqar-neqarsimanersut. Niviarsiaqqanut nukappiaqqanullu paasissutissat uteqattaarlugit imminnut taputartuutsinneranni immikkut malunnaatilimmik ataqatigiittoqarnera tunuliaqutaralugu toq-qarneqarput.

Tabel 13: Assigiinngissutsit (variabelit) nassuiaasut toqqarneqarsimasut uani multivariate atorlugu misis-sueqqissaarnermi.

Nukappiaqqat	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Angajoqqaat najugaqatigiikkunnaarnerat misigisimavaa ➤ Peqqissutsimik nammineq naliliineq ➤ Ilaqutariinni imigassaq ajornartorsiutigine-qarpa ➤ Kissaatiginngisamik kisimiittarneq ➤ Timigissartarneq ➤ Atuarfimmi atuagarsornikkut ingerlalluarneq ➤ Isummakkut nanertisimanermik malussar-neq
Niviarsiaqqat	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Angajoqqaat najugaqatigiikkunnaarnerat misigisimavaa ➤ Peqqissutsimik nammineq naliliineq ➤ Ajornartorsiutinik oqaloqatigininnissamut ajornanngititsineq angajoqqaat ikinngutillu akornanni ➤ Kissaatiginngisamik kisimiittarneq ➤ Timigissartarneq ➤ Atuarfimmi atuagarsornikkut ingerlalluarneq ➤ Imminoriarneq imminornissamullu eqqar-sarneq ➤ Isummakkut nanertisimanermik nalussar-neq

Tabel-i 14-ni takutippaa kisitsisitigut iluseq attuumassuteqartut allanngorarnerit (variabelit) toqqakkat ammalu atugarissaarneq nukappiaqqat niviarsiaqqallu akornanni. P-værdi-p <0,05 takutippaa kisitsisitigut uppernartumik ataqatigiittoqarneraq ammalu 95% konfidensinterval-ip (uppernassusermik missingersuut) takutippaa uuttorneqarsimasut uppernaatsuunerat (OR).

Tabel 14: Pissutsit nukappiaqqat atugarissaarnerannut ataatsikkut pingaarutillit.

	OR	P-værdi	Konfidensinterval
Nammineq peqqissuseq pitsaasutut nalilerneqarpoq	2,9	0,001	1,56 – 5,45
Ullut tamaasat imaluunniit sapaatip akunneranut minnerpaa-mik ataasiarluni timigissartarneq	2,3	0,011	1,21 – 4,26
Kissaatiginngisamik kisimiittannginneq	1,9	0,041	1,03 – 3,69

Tabel-imi takutinneqarpoq atugarissaarnissamut peqqissutsip pitsaasutut nammineq nalilerne-qarnera, timigissartarneq aammalu kissaatinginngisamik kisimiittannginneq nukappiaqqanut pingaaruteqartuusut. Taakku saniatigut malunnarpallaanngikkaluamik kissaatigineqarsinnaasu-

tut erserpoq atuarfimmi atuagarsornikkut ingerlalluarnissaq ilaqtuariinnilu imigassamik ajornartorsiuteqartoqannginnissaa atugarissaarnissamut pingaaruteqartuusut. Allangorarnarit (variabelit) sinneri malunnaateqanngitsutut inissisimalerput model-*ini* ator^{neqartuni} ilaagaangata.

Nivarsiaqqanut takutippaa, nikallungangarnernut ilisarnaatit model-*imut* ilanngunneqaraangata, faktorit allat malunnaateqanngikkaangata. Nikallungasarnermut ilisarnaatit annertuumik atugarissaarnermut attuumassuteqarmat, allangorarnarit (variabelit) taakku marluk assigiimmik oqariartuuteqartut, nikallungasarnerlu allangorartutut (variabelit) ator^{neqaruni} allat allangorarnarit (variabelit) isumaqarunnaassapput. Taamaammatt uani multivariat atorlugu misissueqqissaarnermi ilanngunneqanngilaq nikallungasarneq.

Tabel 15: *Pissutsit nivarsiaqqat atugarissaarnerannut ataatsikkut pingaarutillit.*

	OR	P-værdi	Konfidensinterval
Angajoqqaat qimassimangillat	3,4	0,035	1,09 – 10,76
Kissaatiginngisamik kisimiittannginneq	2,1	0,011	1,18 – 3,59
Nammineq peqqissuseq pitsaasutut nalilerneqarpoq	1,9	0,023	1,09 – 3,30
Angajoqqaat oqaloqatiginiarnerat ajornanngilaq ajornartorsiutit pillugit	1,8	0,048	1,01 – 3,39

Ilaqtuariittut inuuneq nivarsiaqqanut pingaaruteqarneruvoq, tassa nukappiaqqanut naleqqiullugu. Angajoqqaat najugaqatigiinnerat taakku atugarissaarnissaannut pingaaruteqarpoq, kissaatiginngisamilli kisimiittannginneq, peqqissutut imminut nalilerneq angajoqqaanillu oqaloqateqarniallaqqinneq ajornartorsiutit pillugit malunnaateqartumik saqqummerlutik.

Eqqumaffigeqqussallugu pingaaruteqarpoq kisitsisit atorlugit misissuiner^{mi} saqqummertut tassaangimmata eqqortutuat allangortinneqarsinnaanngitsut. Model-*it* takussutissaasut kisitsisillu tulluarput ator^{neqarneri}, model-*illi* allat allanik allangorarnernik (variabelinik) nassuiaa-tertalin^{nik} imallit assinganik tulluassapput naapertuullutik. Tamanna isumaqarpoq faktor-*it* allat pissutaasut atugarissaarnermut.

Misissuinerup ilaa 2. Meeqqat inuunerminni ajunnginnerusumik atugassaqqartitaanissaat anguneqassappat taava qanoq iliortoqartariaqarpa? Inuusuttut namminneq isiginninnerannik misissueqqissaarneq.

Meeqqat ajunnginnerusumik atugaqalernissaat anguneqassappat qanoq iliortoqartariaqarneranik apeqqummut immikkoortumi uani Kalaallit Nunaanni inuusuttut qanoq isumaqarnerat nassuiarneqarpoq, tassanilu inuusuttut namminneq misilittagaat, isummersuutaat eqqarsaataallu paasisaqaarfigitsiarneqarput. Immikkoortumi sammineqarpoq inuusuttut 426-t apeqqummut uunga akissutaat: *"Meeqqat ajunnginnerusumik atugassaqqartitaanissaat anguneqassappat taava qanoq iliortoqartariaqarsoriviuk?"*. Taanna "Kalaallit Nunaanni atuartut annerit atugaat" pillugit misissuinermit ilaatinneqarpoq. Soorlu siusinnerusukkat taaneqareersoq atuartut 508-t misissuinermit peqataapput, taakkunganna 426 apeqqutit akivaat, tassa aperineqartut 84 %-ii. Inuusuttut Kalaallit Nunaata avannaaneersut taamaallaat 7%-iisa akissutit taakku marluk akinngilaat, Nuummeersut 12 %-iisa, Kalaallit Nunaata kujataaneersut 10%-iisa, paarlattuanilli Tunumeersut 36%-iisa apeqqutit akinngilaat. Akissutinik akinningsut amerlanersaat 15-it 16-illu akornanni ukioqarput. Nukappiaqqat 16%-ii nivarsiaqqallu 9,4 %-ii apeqqutinik akinninngillat.

Misissuinermit periaaseq

Inuusuttut akissutaasa inernerillu misissoqqissaarneranni inuusuttut namminneq isiginninnerat aallaaviummat paasisat inuusuttut namminneq misigisaat kissaataallu tunngaviginerullugit eqqortuusorisaq saqqummiuneqarpoq. Akissutit allattorsimasat inunnut marlunnut imminnut attuumassuteqanngitsunut atuartinneqarput. Akissutit atuarneranni inuusuttut akissummini assigiinngitsuni isummiussat immikkoortiterneqarput taamaalillunilu inuusuttut akissutaat tamakkerlugit isigineqarsinnaalersimapput. Misissukkat isumaqalersillugit immikkoortiterneqareerneranni immikkoortut takussutissallit atorsinnaalersinneqarnerat isumaqarpoq immikkoortut ataasiakkaat imaat itisilerneqarmat. Apeqqutinut akissutit qanoq imminnut ataqtigiinneri oqallisigineqarput inissiffissaanullu eqqortunut inissititerneqarlutik. Akissutit amerlanersaat kalaallisuujuupput danskisuumullu nutserneqarsimallutik. Issuaanerit immikkoortumi uani ilanngunneqartut oqaatsinik atuinertai naqqinneqarsimapput, paasinartuussappata taamaaliortoqartariaqartoqarsimalluni, imaalli allanngortinneqaratik.

Isumaliutit pingaernerit

Apeqqut ima ilusilerlugu apeqqutigineqarpoq akissutissanit siumut aalajangeriikkanit killilersorneqaratik inuusuttut akissuteqarsinnaangorlugit, misissuinermilu meeqqat ajunnginnerusumik inuuneqalernissaannut inuusuttut amerlasuunik siunnersuuteqarput.

Akissutit arlallit takipput itisiliillutillu, malunnarporlu akissutissat inuusuttut eqqarsaatigeqqissaarsimagaat. Akissutit amerlasuut ataatsimoorutigaat ilaqtariinnermut immikkut pingaartit-

sitsineq. Inuusuttorpassuit atugarissaarneq aamma ilaqutariittut atugarissaarneq imminnut ataqatigiittutut isigaat. Ilaqutariittullu atugarissaarnerup ilisarnaatigai imminnut piffissaqarfigineq, ataatsimoorneq, toqqissisimaneq, ataqqeqatigiinneq, asanninneq, sammininneq, tutsarissorneq, ammaneq, akisussaassuseqarneq aalajangersimasunillu killilersuineq.

Meeqqat pitsaanerusemik atugassaqtitaanissaat anguneqassappat taava qanoq iliortoqartariaqarneranut apeqqummut inuusuttut akissutaat makkuninnga ima qarput:

- Naluara
- Angajoqqaat atornerluisut atornerluiunnaarnissaannik ikiorneqassapput
- Ilaqutariittut inuuneq sammineqassaaq
- Inuiaqatigiit suliassaat
- Meeqqat inuusuttullu akornanni ammaqatigiinneq oqaloqatigiinnerlu
- Sunngiffimmi naapiffissaqarnissaq
- Atuartuuneq siunissamilu periarfissat

Naluara

Akissutit ilaat ima aallartinneqartarput: "naluara", "taamaassoraara", "isumaqarpunga", "immaqa" imaluunniit " akiuminaappoq uanga ajunnginnama", tamatumalu uppersarparaa inuusuttut takorluukkatik isummersuutitillu tunngavigalugit akissuteqartut, pineqartumut ilisimasat misilittakkalu tunngaviginerunagit. Aammattaaq uppersarneqarpoq inuusuttorpassuaqartoq isumartik malillugu atugarissaartunik, peqatigitilluguli eqqumaffiginnilluartuusut meeqqat inuusuttullu allat atugarissaarnerulissappata qanoq pisoqartariaqarneranik.

Angajoqqaat atornerluisut ikiorneqarnissaat

Akissutit arlallit tikkuarpaat angajoqqaat ingasaallugu imigassartortartut iliuuseqarfigineqarnissaat pisariaqartoq. Inuusuttut ataasiakkaat inassutigaaq imigassarsisinnaanerup inerteqqutaalernissaa, allat siunnersuutigaat imigassamik nioqquteqartarneq killilersorneqalissasoq. Tamatumunnga assersuutigineqarput imigassap akitsornissaa pisiassanullu allanut akitsuutit appar-tinneqarlutik, inuup ataatsip qaammammut imigassaq tupalu qanoq annertutigisooq pisiarisinnaalissagaat killilerlugu imaluunnit akissarsiffiup aqaguani imigassamik tuniniaaneq matuneqartassasoq. Inuusuttutaaq ilaat isumaqarput atuiunnaarnissamut neqeroorutit amerlane-rusariaqartut, tassunga ilaallutik inersimasunut atuiunnaarnissamik katsorsaaviit. Inuusuttut ilaata angajoqqaat akornanni imigassartornikinnerunerup pingaarutaa erseqqissarpaa: *"Imigassartunnginnerugaanni, ilaqutariittut inuuneq salliutinneqalertarpoq"*.

Ilaqutariittut inuuneq pingaartinneqarpoq

Inuusuttut amerlasuut siunnersuutigaat meeqqat atugaat pitsaanerulersinneqarsinnaasoq angajoqqaat ilaqutariittut inuuneq pingaartinneqarpassuk meeqqaminnullu taakkulu perorsarnerannut akisussaanerulerlutik. *"Angajoqqaat isiginiarneqarnerusariaqarput, taakkumi perorsaa-suummata. Taakkuuppummi siunissamut pitsaasumut aallarniisussat."* Inuusuttut amerlasuut

taavaat inersimasut meeqqanut tusarnaallaqqinnerusariaqartut, meeqqat oqaloqatiginissaanut paasiniarnissaannullu piffissaqarnerusariaqartut. Inuusuttut ujartorpaat angajoqqaat isumassuinerunissaat, toqqissisimanissaq, soqutiginninnerunissaq asanninnerlu kiisalu najoqatigiinnerunissaq. Soorlu inuusuttut ilaat ima oqartoq: *"Meeqqat atugarissaarnerulissappata angajoqqaat paarilluarnerusariaqarpaat"*. Ilaqutariittulli inuunerup aalajangersimasunik killilersuilluni perorsaarnermik ilaqarnera akuersaarneqarpoq kissaatigineqarlunilu. Taamalillutik inuusuttut ilaasa killilersuinissaq ujartorpaat, aammalu killissanik qaangiigaangamik ilisimatinneqartarnissartik ujartorlugu. *"Inuusuttulli ikaarsaariartuleraangamik kissaatigisarpaat inuusuttogatimik ilaginissaat,(.), imigassartussappatalu angajoqqaat inuusuttut qinnuigisariaqarpaat mianersoqqullugit, aalakooqqunagillugu oqarfigisariaqarlugit. Immaqalu aamma qaqugu angerlarnissaat killilertariaqarlugu"*.

Ilaqutariit iluanni ammaqatigiinnerunissamik kissaateqarneq akissutini amerlanerni assigiimmik sammineqarpoq. Inusuttut ilarpassuisa ajornartorsiutit pillugit matoqqasoqarnera tikkuarpaat, tassanilu angajoqqaat pineqarlutik aammali meeqqat inuusuttullu namminneq tamatumunnga peqataallutik unnerput. Ammanerulernissap sammineqarnerulernissaa oqaloqatigiinnissamullu pikkorinnerulernissaq kissaatigineqarpoq aamma ajornartorsiutit pillugit. Inuusuttutaaq tikkuarpaat angajoqqaat namminneq ajornartorsiutitik meeraanerminnilu misigisatik perorsaarnerminni qitornaminnut ingerlateqqissanngikkaat. Soorlu inuusuttut ilaata ima oqaatigigaa: *"Meeqqat inuunermi atugarissaarnerat atugarliorneralluunniit angajoqqaanit aallartittarpoq. (...) angajoqqaat ilaqutariinni imaluunniit aapparissaminnik ajornartorsiuteqarunik, taava pisariaqarpoq sapinngissaminnik ikinngutitik imaluunniit qanigisatik oqaloqatigissagaat, meeqqaminnut tutsiinnarnagit. Meerarmi alliarturnermini assigiinngitsunik misillitagaqartarpoq. (..)Tamanna meeqqat ajornartorsiulernerannut pequtaasarpoq...angajoqqaat qitornaminnut ingerlatitseqqittassanngilaat"*.

Inuiaqatigiit suliassaat

Akissutit ilaasa takutippaat meeqqat inuusuttullu atugarissaarnissaat inuiaqatigiit eqqumaffiginnerusariaqaraat. Inuusuttut tallimaagaangata ataatsip tikkuartarpaa meeqqat nuannaarnissaannut pisortat atuarfiullu akisussaaffeqarnerat, eqqumaniarnerunissaallu ujartorlugu, pisortat ingerlatsiviisa assigiinngitsut inersimasullu meeqqanik sullissisut uninngaannaratik peqataanissaat, tassunga ilanngullugu ammanerusumik oqallinnissaq. *"Inooqataasutut akulerunnerusariaqarpugut, nipangersimavallaarutta ikiuussinnaanngilagut"*. Inuiaqatigiinni meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit qaammarsaarnissap salliutinneqarnissaa siunnersuutigineqarpoq. Meeqqat inuusuttullu 18-it inorlugit ukiullit ilaasa sunik piginnaatitaaffeqarlutik ilisimannngilaat eqqunngitsumillu pineqaraangamik qanoq qisuariartassanerlutik nalullugu. Immaqala ilaasa naluaat qaqugukkut eqqunngitsumik iliorfigineqartarnerlutik, taamaattumik kissaatigineqarpoq

qanoq ilisoqaraangat eqqunngitsumik iliorfigineqartarneq pisarnerseq taamaattoqaraangallu sumi ikiorneqarsinnaaneq paasissutissiissutigineqassasoq. Inuusuttut ilaasa tikkuarpaat meeqqat atugarissaanngitsut matoqqasartorujussuusut misigisamillu oqaluserinissaannut ittoortarlutik, taamaattumillu aamma ikioqqullutik saaffiginnittaratik. Taamaattumik inuusuttut ilaasa oqaatigaat, pisortat, taakku ataannii atuarfik, meeqqat qanoq pineqarnerat nakkutigisariaqaraat, assersuutigalugu meeraq nuanniiliortoq takusinnaagaangamikku angerlarsimaffimmit qimagutittarlugu imaluunniit angajoqqaanik oqaloqatigiinnermik aallartitsisarlutik.

Inuusuttut ilaasa siunnersuutigaat innuttaasut atugarisaat pitsanngorsarneqassasut, arlallillu naalakkersuinnermik suliallit toqqaannartumik kajumissaarpaat inuiaqatigiit pigisaat allaanerumik agguataarneqartalissasut. *"Naluttarfiit, aqqusernit nutaat mikisualuillu allat Naalakkersuisunut ilaasortat tunulliuttariaqaraluarpaat, taakununnгалu taarsiullugit meeqqat, inersimasut utoqqaallu sallinngortillugit."*

Meeqqat inersimasullu akornanni ammasuuneq oqaloqatigiinnerlu

Qulaani allassimasunut uiggiullugu uppernarsarneqarpoq meeqqat inersimasullu ajornartorsiutiminnik oqaloqatigiissuteqartalernissaat anguniarlugu periarfissat tigussaasut kissaatigineqartut. Meeqqat/inuusuttut eqimattakkuutaat pilersinnissaat inuusuttut siunnersuutigaat, assigiimmik misigisaqarsimasut oqaloqatigiinnissaannut periarfissaasinnaasunik, taamaalilluni ajornartorsiortut oqaloqateqarnissamut periarfissinniarlugit *"Meeqqat matoqqaannaratik oqaloqatigiittariaqarput, taamaaliunnngikkaanni ajornartorsiutit amerlisarmata"*.

Arlallit saqqummiuppaat inuusuttut ajornartorsiutillit ikiorneqarfissaannik tapersorsorneqarfissaannillu illumik ornitassaqarnissamik peqartoqarnissaa pisariaqartinneqartoq. Assersuutigalugu klubbimik naapittarfimmilluunnit pilersitsinissaq, unnukkuinnaq ammasanngitsoq imaluunniit assersuutigalugu meeqqanut qitigiartarfik. Inuusuttut ilaata tikkuarpaa meeqqap inersimasumik oqaloqateqarnissaat pingaartuusinnaasoq, tassami ikiorneqarnissamut periarfissanik inersimasoq nassaarsinnaanerummat; *"Isumaginninnermi siunnersortit meeraq artorsaateqartoq paasigaangamikku eqqumaffiginerusariqarpaat, kingusinaartinnatillu ikioniarlugu suliniuteqartariaqarput."* Angajoqqaat ilinniartitsisullu ataatsimeeqatigiittarnerisa pingaartillugit salliutinneqarnissaat, ilaqutariinnullu siunnersuisartumut saaffiginninnissamut periarfissaqarnissaq imaluunniit ilaqutariit katsorsarneqartarnissaat allap taavai. Ataatsimut kattullugit pineqartoq tassaavoq oqaloqatigiinneq, taamaaqatigiimmik inuusuttut akornanni, inuusuttut inersimasullu akornanni, angajoqqaat pisortallu akornanni.

Sunngiffimmi naapiffissaqarnissaq

Siunnersuut alla inuusuttut saqqummiussaataat tassaavoq sammisassaqarnerunissamik kissaat aliikkutassaqarnerunissarlu. *"Kalaallit Nunaanni kommunivut sukataartariaqarluinnarput! Meeqqat arfinilinnik ukiullit cigaritsinik nerisassanillu qinnuloorlutik aqqusinerni angalaaginnarput isiginnaaginnarpaat. Unnuarsuup ilarujussua aneertarput (meeqqat qassinilluunniit ukiullit), atuarfimmi siulersuisut isumaqarmata fritidsklubbi ulluinnarni sapaatillu akunnerata naanerani sivisuallaamik ammasartoq."* Inuusuttut isumaqarput atuarfiit nutartertariaqartut, inuusuttuaqqat sunngiffimmi sammisassaannik amerlanerusumik pilersitsisoqartariaqartoq, timersornissamat periarfissat amerlanerusariaqartut aammalu atuisunut najoruminarnerusunik klubbeqartariaqartoq, taamaaliornikkut meeqqat inuusuttullu saatassaqarnerulersinniarlugit. Unnukkut orniguffissaqannginnerup kingunerisartagaanik inuusuttut ilaat taasaqarpoq: *"Unnukkut ornitassaaleqinerput pissutigalugu arlaannik sammisaqarniassagatta imigassartorusulersinnaavugut. Angajoqqaat angerlarsimaffimmi imeraangata anerusunnarsisarpoq, nalunartarporli sumunnarnissaq, klubbiliarnissaq kajuminnangilaq tassamini pujartaallutillu imermata!!!"*

Atuartuuneq sunngiffimmilu periarfissat

Atuartuulluarneq atugarissaanerunissamik angusaqaataasussatut inuusuttut ilaasa pingaarutlittut taavaat. Inuusuttut ilisimaaraat ilinniarneq siunissamik periarfissiisuusoq, aammalu atuarnermi malinnaalluarnissaq atuariatortuaannarnissallu pisariaqartut.

Siunissaq

Inuusuttut akissutaat ataatsimut isigalugit paasinarpoq meeqqat qanoq inuuneqarnerannut akisussaaffiup annersaa angajoqqaaniittoq. Angajoqqaat qitornaminnut ammanerusumik pissuseqarnissaat pisariaqartoq inuusuttut oqariartuutiminni tikkuussippot, aammalu asanninneq ataqqinninnerlu perorsaanerme atortariaqartut, kiisalu imigassamik atornerluineq kinguaassiutigullu innarliisarneq akuersaarneqarsinnaanngitsut tikkuussillutik. Soorlu inuusuttut ilaat ima oqartoq: *"Meeraq ajunnginnerusuk inuuneqassappat isumaqarpunga, angajoqqaat qitornaminnut imminnullu ajunngitsumik pisariaqartut. Angajoqqaat imerajuttuussanngillat. Nuannisagatigiissinnaasariaqarpugut, oqaloqatigiissinnaalluta eqqissisimaarsinnaallutalu. Tamattami asanninneq pisariaqartipparput, taamaattumik angajoqqaat asanninnermik angisuumik tunniussisariaqarput"*. Tamatumunnga peqatigitillugu inuusuttut isumaqarput angajoqqaat ilaginnaagaangata pisortat akuleruttariaqartut. Angajoqqaat imigassamik atornerluinerisa millisarnissaat anguniarlugu pinaveersaartitsinermik suliaqarnissaq, kiisalu ilaqutariinnik katsorsaanissamat periarfissat amerlisinnissaasa salliutinneqarnissaat inuusuttut oqaatigaat. Meeqqat inuusuttullu amerlanerusunik naapittarfeqalernerisigut ammanerusumik pissuseqalernissaq pilersinneqassaaq ajornartorsiutillu oqaluserinissaannut periarfissaqalissalluni, taamaaliornikkullu meeqqat inuusuttullu inuunerminni atugaat pitsanngorsaavigineqassallutik. Siunnersuutit inuusuttut saqqummiussaataat malillugit siunissamat isumalluortoqartoq malunnarpoq, aammali eqqumaffi-

gineqarpoq meeqqat inuunerat pitsanngorsarneqassappat uninngaannarnani suliniartoqartariaqartoq: *"Meeqqat inuusuttullu ajunnginnerusumik inuuneqarnissaq anguniarlugu suleqatigiissapput. Ikioqatigiissapput. Soorunami aamma upperalugu maannakkut atukkaninngaanniit suli pitsaaneqartoq. Inuit nuanninngitsumik inuunillit inuunermut isumalluanngeqqajaasarput taamaattumillu nuannernerusumik inuuneqalerniarlutik iliuseqarnissaminnut kajumissuseqannginnerusarlutik"*.

Eqikkaaneq

Atuartut inuusuttut 15-iniit 18-inut ukiullit atugarissaartut ilisarnaataat allakkiami uani aallarniutitut sammineqarput. Inuusuttut affaat nuannersumik inuuneqarput, nukappiaqqat nivarsiaqqaninngaanniit amerlanerulaarlutik. Ataatsimut isigalugu inuusuttut atugarissaartut ilisarnaatigaat inooqataanermanni allanut attaveqarluarnek, misigisimanissaq kissaatigineqarluni kiserliunnginnissaq namminerlu peqqissuseq pillugu ajunngitsumik naliliineq. Nivarsiaqqanut-taaq pingaaruteqarpoq angajoqqaanik oqaloqateqarnissaq qanoq ajornanngitsiginersoq aammalu angajoqqaat najugaqatigiikkunnaarsimanersut. Nukappiaqqat timip atornissaa pingaar-tippaat atugarissaarnissamut. Qulaani saqqummiussat pingaaruteqartut Kalaallit Nunaanni inuusuttut sapinngisamik amerlanerpaat atugarissaalernissaasa qulakkeerniarneranni eqqarsaasersuutitut ilanngunneqarsinnaapput.

Kalaallit Nunaanni meeqqat atugarissaarnerulissappata suut pisariaqarnersut inuusuttut namminneq siunnersuuteqarfigaat. Meeqqat atugarissaarnerunissaannut pingaaruteqartutut taaneqartut tassaapput ilaqutariittut inuunerup salliutinneqarnissaa, angajoqqaat meeqqallu akornanni ammanerusumik pissuseqarnissaq anguniarlugu iliuseqarnissaq, inersimasut akornanni imigassartunnginnerunissap sammineqarnissaa kiisalu naggataatigut inuiaqatigiit tungaanninngaanniit sakkortunerusumik akuleruttalernissaq kissaatigineqarpoq. Inuusuttut akissutaat amerlasuut siunnersuutitik pitsaasunik imaqarput, taamaalilluni meeqqat inuusuttullu atugarissaannginnerusut atugaasa allanngortinnissaannut pitsanngorsarnissaannullu neriutissaqarsinnaaneq takutinneqarluni. Taamaattumik siunissami meeqqat inuusuttullu atugarissaarnerulernissaannik isumalluarnissaq pissutissaqarpoq.